

Eduskunnan talousvaliokunta

Lausuntopyyntö

U 74/2025 vp: Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan kilpailukykyrahaston perustamisesta, mukaan lukien puolustusalan tutkimuksen ja innovoinnin erityisohjelma

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston kirjelmästä komission ehdotusta Euroopan kilpailukykyrahaston perustamisesta.

Kilpailukykyrahasto ja kilpailukykykompassi:

Komissio on antanut toimikautensa alussa tiedonannon kilpailukykykompassista. Kompassi sisältää kolme keskeistä pilaria, joilla pyritään EU:n talouden parantamiseen, investointien houkuttelemiseen ja säilyttämään Eurooppa tuotannon keskuksena: innovaatiokuilun kuominen umpeen, yhteinen tiekartta vähähiilistymiselle ja kilpailukyvyille sekä turvallisuuden lisääminen ja liiallisten riippuvuuksien vähentäminen.

Kilpailukykykompassiin sisältyvän erillisen **kilpailukykyrahaston** kautta tuetaan kilpailukyvyn kannalta kriittisiä aloja ja teknologioita sekä Euroopan yhteisiä etuja koskevia hankkeita, ml. tutkimus ja innovointi.

NRP-suunnitelma ja kilpailukykyrahasto:

Euroopasta halutaan rakentaa entistä kestävämpi ja kilpailukykyisempi unioni. Seuraavan ohjelmakauden kansallisissa ja alueellisissa kumppanuussuunnitelmissa (NRP-suunnitelmissa) on tärkeää tukea toimenpiteitä, joilla vahvistetaan TKI-toimintaa ja kyvykkyyksiä alueilla, kaupungeissa ja kunnissa. Alueellisen älykkään erikoistumisen strategiat ovat osoittautuneet toimiviksi välineiksi tukea alueiden tunnistettujen kasvualojen kehittymistä, elinkeinon uusiutumiskyvyn vahvistumista sekä yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edistämistä. Pitkäjänteinen yritysten ja työvoiman kyvykkyyksien vahvistaminen paikallis- ja aluetasolla luo pohjaa osallistumiselle Euroopan laajuisiin TKI-ohjelmiin. Olemassa olevalle pohjalle rakentuvaa kehittämistyötä on jatkettava pitkäjänteisesti.

Huomiota on kiinnitettävä otsakkeen 1 kansallisten ja alueellisten kumppanuussuunnitelmien (NRP-suunnitelmien) ja kilpailukykyrahaston, ml. Horisontti Eurooppa-ohjelma, väliseen kytkentään. Nykyisellä ohjelmakaudella koheesio- eli alue- ja rakennepolitiikan rahoitusta käytetään mm. Suomessa kasvua ja kilpailukykyä tuottaviin TKI-investointeihin yrityksissä ja tutkimusorganisaatioissa. Kansallisella tasolla koheesiorahoitusta saavat pk-yritysten ja TKI-kumppaneiden hankkeet eivät koko EU:ssa useinkaan täytä kilpailukykyrahaston kriteerejä. Koheesiorahoituksen leikkauksilla olisi välitön kielteinen vaikutus innovaatiotoiminnalle, yritysten investoinneille ja kasvun kärkialoille. **Kilpailukykyrahasto ei voi toimia kansallisesti jaettavan EU:n koheesiopolitiikan rahoituksen korvaajana. Pk-yritysten ja TKI-kumppaneiden kyvykkyyttä päästä mukaan kilpailuihin rahoitukseen on vahvistettava ja tässä koheesiopolitiikan rahoituksen tuki on keskeinen.**

Kilpailukykyrahastossa tulee huomioida myös alueelliset innovaatioekosysteemit ja pk-yritykset. Esimerkkinä toimivat veturiyrityksiin perustuvat rahoitusmallit, joissa suuret ja pienet yritykset kehittävät ratkaisuja yhdessä. Myös ammattikorkeakoulujen merkitys alueellisten innovaatioiden edistämisessä ja paikallisen yrityskentän kanssa tehtävässä TKI-yhteistyössä on tunnistettava.

Kuntaliitto näkee, että kilpailukykyrahaston sekä Horisontti-ohjelman hankkeiden ja rahoituksen kohteiden valinta tulee perustua avoimeen kilpailuun ja laatuun sekä vaikuttavuuteen globaalin kilpailukykyyn ja teollisuuden uudistumisen näkökulmasta (excellence-perusteisuus).

Jäsenvaltioiden on kansallisesti varmistettava kapasiteetti osallistua Horisontti Eurooppa- ja kilpailukykyohjelmiin ja -hankkeisiin eli varattava kansallista osarahoitusta, jos sitä rahoitusohjelmissa vaaditaan.

Kaupunkien rooli kilpailukykyyn edistämisessä - suhde kilpailukykyrahastoon:

EU-politiikkojen keskeisinä toteuttajina ja aluelähtöisen innovoinnin ajureina kaupungit on tunnistettava strategisiksi kumppaneiksi EU:n tavoitteiden muovaamisessa ja toteuttamisessa. Euroopan kilpailukyky ja kasvu syntyvät kaupunkialueilla, joissa tuotetaan suurin osa innovaatioista, investoinneista ja työpaikoista. Kaupungit toteuttavat EU:n tavoitteita käytännössä – vihreästä ja digitaalisesta siirtymästä kilpailukykyyn vahvistamiseen ja eriarvoisuuden ehkäisemiseen – ja toimivat alustoina, joissa yritykset, tutkimuslaitokset ja julkiset toimijat rakentavat uusia ratkaisuja.

Kaupungit toimivat paikallisten innovaatioekosysteemien ankkureina, yhdistäen yrityksiä, startupeja, korkeakouluja ja kansalaisyhteiskuntaa. Kaupungeilla on ratkaiseva asema teollisten investointien toteutumisessa ja

kilpailukyvyyn luomisessa, mm. maankäytön suunnittelun ja lupamenettelyjen kautta. Olisikin oleellista, että lupamenettelyistä ja investointien sijoittumisesta vastaavat paikallis- ja alueviranomaiset nähtäisiin myös kilpailukykyrahastossa keskeisinä toimijoina.

Kaupungit on muutoinkin integroitava EU:n kilpailukykyä koskeviin politiikkoihin, ja niiden tulee saada kohdennettua rahoitusta kokeiluihin, onnistuneiden ratkaisujen skaalaamiseen sekä monenkeskisiin pilotteihin (esim. kaupunki–yliopisto–pk-yritys) puhtaan teknologian, digitalisaation, kiertotalouden ja sosiaalisen innovaation aloilla. Yhteistyö teollisten toimijoiden, tutkimuksen ja viranomaisten kesken vahvistaa kaikkien toimijoiden osallisuutta ja tukee investointien paikallista hyväksyttävyyttä, uusien teknologioiden käyttöönottoa ja investointien sijoittumiseen liittyvien prosessien sujuvuutta. Kaupunkien rooli tulee ulottaa kokeiluympäristöistä myös rahaston ohjausrakenteisiin ja painopisteiden määrittelyyn, jotta varmistetaan synergia kilpailukyky politiikan sekä alue- ja kaupunkipolitiikan välillä.

Missiot ja kokeiluympäristöt ovat erityisesti kaupunkien, tutkimuslaitosten ja yritysten yhteisiä välineitä. **Missiot voivat toimia Horisontti Eurooppa – ohjelman sekä kilpailukykyrahoituksen yhteisinä alustoina**, missä kilpailukykyrahaston rooli on tukea missioissa kehitettyjen innovaatioiden toimeenpanoa ja skaalausta. U74-kirjelmässä ei ole huomioita EU-missioista, joita näkemyksemme mukaan tulee jatkaa ja laajentaa ratkomaan myös muita yhteiskunnallisia ja kaupungeille keskeisiä haasteita, kuten eriarvoisuutta ja segregatiota.

LIFE-ohjelma osana kilpailukykyrahastoa:

Valtioneuvoston kirjelmä tuo ansiokkaasti esiin Suomen menestyksen **LIFE-ohjelman** nettosaajana. LIFE-rahoitus Suomessa-julkaisun (Ympäristöministeriön julkaisuja 2024:18) mukaan Suomi on euromääräisesti ollut kaudella 2014–2023 Ranskan jälkeen Euroopan menestyksekkäin strategisten hankkeiden hakija ja on yksi Euroopan kärkimaista EU- ja kansallisen politiikan toimeenpanossa (mm. Kiertotalous, luonnon monimuotoisuus, ilmastonmuutokseen sopeutuminen).

Komissio esittää LIFE-toimenpiteiden ja strategisten hankkeiden sijoittamista NRP-suunnitelmiin. **Aiemman menestyksen valossa tämä ei ole Suomen edun mukaista, vaan heikentäisi kansallista kokonaissaantoa. Onkin tärkeää vaikuttaa siihen, että LIFE strategiset hankkeet ja luontotavoitteita edistävät toimenpiteet tulisivat NRP-rahaston sijaan osaksi kilpailukykyrahastoa.** Tämä tukisi myös mahdollisimman kattavan rahoituksen saamista kansallisen ennallistamissuunnitelman toimeenpanoon.

LIFE-toimenpiteiden rahoittamista kilpailukykyrahastosta tukisi ympäristön tilan parantamisen ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisen systemaattinen kirjaus osaksi puhtaan siirtymän ja teollisuuden hiilestä irtaantumisen erityistavoitteita artiklassa 3.2 (a) (vrt. Resitaali 23). Lisäksi "LIFE-toimenpiteet" artiklassa 33.1 (a) pitäisi täydentää sisältämään myös ohjelman ympäristötavoitteet.

CEF-osio (Connecting Europe Facility) kilpailukykyrahastossa:

Kuntaliitto yhtyy Valtioneuvoston kantaan siitä, että liikenteen vähähiilistymiseen ja käyttövoimasiirtymään tulisi ohjata rahoitusta kilpailukykyrahastosta. **Korostamme, että teknologianeutraali lähestymistapa päästövähennyksiin on keskeinen, jotta erilaiset ratkaisut ja innovaatiot on mahdollista hyödyntää.** Liikenteen digitalisaation rahoitus tulee myös ottaa kilpailukykyrahastossa riittävän hyvin huomioon, sillä komissio on rajannut sen pois Verkkojen Eurooppa (CEF) -rahoitusinstrumentista. **Kaupunkisilmukohdat toimivat innovaatiokeskuksina ja ovat elintärkeitä saavutettavuuden, huoltovarmuuden ja alueellisen elinvoiman näkökulmasta.** Niiden tulee olla selkeästi huomioituna myös kilpailukykyrahoituksessa.

Huomautamme, että vaikka komissio on yleisesti halunnut yksinkertaistaa EU:n rahoitusta, liikenteen rahoitus on pilkkoutunut kolmeen osaan: CEF, kansalliset ja alueelliset kumppanuusohjelmat sekä kilpailukykyrahasto.

Näiden instrumenttien keskinäinen suhde ja sisältö ei näyntyä selkeänä ja sitä tulisi selventää. On varmistettava, että eri rahoitusinstrumenttien kokonaisuudesta on mahdollista rahoittaa liikenne- ja infrastruktuurihankkeita koko TEN-T-verkolla (sekä ydinverkko että kattava verkko).

Maatalous ja maaseudun kehittäminen kilpailukykyrahastossa:

Kuntaliitto yhtyy valtioneuvoston kantaan, jossa kilpailukykyrahasto tunnistetaan ruokaturvan varmistamisen välineenä. Maaseudun kehittämisen sekä mm. ruokasektorin ja biotalouden osalta kilpailukykyrahoitus voi tarjota lisärahoitusta NRP-suunnitelman rahoituksen lisäksi.

Kilpailukykyrahaston tulee olla hyödynnettävissä ja toimia myös maaseudulla toimivien pk- ja mikroyritysten kilpailukykyyn kehittämisen välineenä mm. Ruokasektorin, biotalouden sekä hajautetun energiantuotannon osalta, jotta paikalliset vahvuudet eri alueilla voidaan hyödyntää sekä kilpailukykyä että ympäristö- ja ilmastotavoitteissa.

SUOMEN KUNTALIITTO

Mikko Härkönen
elinvoimajohtaja

Annukka Mäkinen
kehittämispäällikkö, aluekehitys